

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔՕԲԷ

ԴԱՐԲԻՆՆԵՐՈՒՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՏՊԱՐԱՆ Ա. ԹԱՇՃԵԱՆ

1928

84

Կ-73

84

4-73

20 APR 2000

19 NOV 2010

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՔՕԲԷ

ԴԱՐԲԻՆՆԵՐՈՒՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԹԱՐԳՄԱՆԷՑ

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՏՊԱՐԱՆ Ս. ԹԱՇՃԵԱՆ

1928

13 MAY 2013

6241

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Վրացական Գովիկի սոյն ճեքում, որպիսի գիտեմ, ասկի առաջ
երկու անգամ հայերենի քարգամում է, առաջին քարգամում
քիւնը՝ անմահ զերսում Պիտոս Աղամեանէ՝ արեւելեան բարբառով,
երկուրդը՝ մեծանուն եւ անխոնջ քարգամիւ Հ. Արտէն Ղազիկեանէ:

Տարիներ առաջ՝ յասուկ խնդրանով բնական արտառում
քեան համար կատարուած այս քարգամութիւնս, իր կարգին, մասնա-
ւոր ընդունելութեան արժանացած ըլլալով, հաջաբեռնեցայ զայն հրա-
սարսկութեան տալ. ո՛չ թէ ընտելագոյն քարգամութիւն մը ներկա-
յացնելու յաւակնութեամբ, այլ խորհելով թէ զանազան քարգամու-
թեանց բաղդատութիւնն ալ հրահանգիլ ժամանց մըն է նորահաս գրա-
տէրներուն համար:

Մ. Տ.

64019-67

ԴԱՐԲԻՆՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Պարոն՝ն դասաւորներ, իմ սրտմուրիւնքս կարճ է.
Ահաւասիկ :— Դարբիներն ըրեր էին գործադուշ.
Իրաւունք ալ ունէին: Զըմեռը խիստ սաստիկ էր .
Այս անգամ քաղն ա՛յ յոգնած էր անօրի մընաշէն:
Շաքաք իրկուն՝ օրականները վճարուելէն վերջն էր որ
Թեւեւ կամաց մը բռնած՝ զիս գիւնեսուն մը տարին,
Եւ հո՛ն տարեց ընկերներս, — որոնց անունը արդէն
Ես մերժեցի ձեզ յայտնել. — ինծի ըսին. — « Վարպէ՛ս ժա՛ն
Ա՛յ կարող չենք դիմանալ. կա՛մ կ'աւելցնեն քոշակնիս,
Կամ գործելիք կը դադրինք. շահագործման դեմ մեզի
Ա՛յ ուրիշ ճար չի մնաց: Արդ, մենք ըզքե՛զ՝ մեր մեղէն
Իբր ամենուս երիցագոյն՝ կ'ընտրենք՝ որպէս զի երբաս
Գործասիրոյրը յայտնեն, առանց ընաւ կիրք ելլալու՝
Որ եթէ չաւելցնէ մեր օրականը խեղճուկ՝
Վաղուընէ ըսկսեալ կիրակի է ամէն օր:
Օն՝ ուրեմն, վարպէ՛ս ժա՛ն, ըսէ՛ մեզի, մեր մա՞րդն էս: »
— « Ինչո՞ւ չէ, քանի որ ընկերներուս օգուտն է, »
Ըսի: — Պարոն՝ն նախագահ, ես խոռվարար մարդ մը չեմ.
Հանդարտիկ ծերուկ մըն եմ, եւ շատ հաւաստ ալ չունիմ

Այն սեւագգեւս մարդոց վրայ՝ որոնց համար ուրիշներ
 Կրօնին մէջ կը նկատուին. յայց երբ չեմ սխալիր,
 Ընկերներուս աղաչանքը կարելի չէր մերժել:
 Ուրեմն՝ այս ծանրը պաշտօնն ընդունեցայ, ու զացի
 Վարպէսին տունն՝ երբ ընթերցի քր ճշտած. ներս տունն զիս:
 Պատմեցի մեր նկողնութիւնն եւ յարակից չարիքներն,
 Հացին ու վարձներուն տարապայման սրղոյթիւնն.
 Եւ մեր վիճակը ամբաստան, վաստակներուն իր եւ մեր
 Երկար քարակ հաշիւն ըրի, հետեւեցելով վասիլօրեան
 Թե կրնար՝ առանց վնասի՝ օրականներն աւելցնել:
 Հանդարտօրեան մտիկ ըրաւ. միւնչ մեկ կողմէն ալ կադին
 Կը կոտորէ, եւ ի վերջոյ՝ ըսաւ ինծի. — «Վարպէս Ժան,
 Դուն պարկեշտ մարդ մըն ես, ու քեզ այս քեզ դրկողներն
 Դիտելն ըրածնին. դարբնոցիս մէջ քեզ համար
 Երբեք գործ պակաս չի. սակայն գիտցի՛ր որ անոնց
 Պահանջը զիս կը խեղդէ. գիտցի՛ր վաղն իսկ կը փախկեմ
 Իմ գործատունս, իսկ դժգոհները թողոր ծո՛յլ մարդիկ եմ:
 Վերջին խօսքս ահա այ՛ս է. կրնաս ձրքալ եւ յայտնել:»
 — «Շատ լաւ, տէ՛ր», — կըսէ միակ իմ պատասխանս, ու ջրխոր
 Մեկնեցայ, զացի շուտով ընկերներուս հաղորդել
 Բառ առ քառ իր պատասխանն, իմ խոստումիս համաձայն:
 Ասոր վրայ աղմուկ վերբաւ. սկսան ծռռել ու վիճիլ,
 Եւ երդուրեցան անգամ մ'ալ ոտք չըրկիս զործատուն.
 Բա՛րեք, ես ալ երդուրեցայ, հին ընկերներն ալ ինձ նկատ:

Ո՛հ, քանիներ ալ իրիկունն՝ երբ իրենց տունը դարձան
 Եւ սեղանին մէկ անկիւնն իրենց լուսնն նկատեցին,
 Անկասկած՝ իրենց հոգւոյն մէջ թուռն խոռով մ'ըզգացին,
 Ու չի կրցան գիշերուն տունը ամբողջ քնանալ՝
 Մտածելով որ ընդ երկար դրամի երես տեսնալիք
 Չունենին, եւ քե պէտք էր ծով պահելու վարժելի:

— Իսկ ինձ՝ որ չեմ երիտասարդ, ո՛չ ալ միմակ իմ գլխուս,
 Հարուածը ծանրը եկաւ: Արդարեւ, տուն դառնալուս,
 Ծունկերուս վրայ երբ առի զոյգ թոռնիկներս, — զի փեսաս
 Թշուառութեան մէջ մեռաւ, իսկ աղջիկս ալ՝ տղաբերք, —
 Մեղամաղձոտ դիտեցի երկու փոքրիկ քերաններն
 Որ շատ չանցած՝ պիտի անցնային անօրութեան ի՛նչ ըլլայն,
 Եւ ամբողջ երդուրեցաւս՝ տունը պարտաւ նստելու.
 Բայց միշտներուն խեղճութիւնն ալ իմինէս պակաս չէր.
 Եւ ինչպէս որ ինձ պէս մարդիկ գիտեն պահել երդումնին,
 Անգամ մըն ալ ուխտեցի չի քերանալ իմ պատրիս:
 Պատու կիկն այդ պահուն լուսադարձներն կուգար տուն՝
 Թաց շաբերու ծըրարի մը տակ կըլտ. եւ իրեն
 Երկնոտ շեշտով մը պատմեցի եղելութիւնը թողոր:
 Եղիկելն արեւելի աղիւսն ըրնաւ չէր գիտէր.
 Երկար տեսն անշարժ, աչքը գետնն սեւեռած
 Կնցաւ, ու վերջապէս պատասխանեց. — «Սիրելիս,
 Արդեն դուն լաւ գիտես որ խընայաւոր կիկն մ' եմ ես.

Ինչ որ պէ՛տք է պիտ ընեմ, բայց ժամանակը ծանր է,
 Եւ հազիւ տասնունինգ օրումն համար հաց ունիմք:—
 Եւ յարեցի.— «Մաղթե՛մք որ գործը շուտով շրջկըլի:»
 Մինչ՝ զիտի քե ինծի ուրե՛ւ մար չէր մնացեր՝
 Ի բաց առեալ մասնութիւնն, եւ քե անշուշտ աջալուրջ
 Կը հրսկեին դժգոհներն՝ կազմ եւ պատաստ պատժելու
 Դասաչիֆներն, որպէս զի երկար տեւեր գործադուշն:

Ու ժամն հասաւ քշուառութեան:— Դասաւորներ՝ս իմ, ո՛վ դուք
 Դասաւորներ, հաւատե՛ք որ եւ միջիւս իսկ յետին
 Թշուառութեան մե՛ք՝ երբե՛ք պիտի կարող չըլլայի
 Գող մը դառնալ. քե այդպիսի վաս խորհուրդի մը մտքեւ
 Անցնիլը լոկ բաւ էր որ եւ ամօքեւ մեռնէի:
 Ու եւ չեմ իսկ պնդեր որ՝ յուսահատի մը անգամ
 Որ օրն ի բուն ուրիշին ալիւրուն մեջ կը կարդայ
 Իր սեփական անյոշութիւնն, անարգ խորհուրդ մը մտքն
 Զանցնէլն՝ իրեն ի նըստս պէտք է հաշուի առնըլի:
 Եւ սակայն ցրտասարուն եղանակին խոսաշունչ՝
 Պարկեշտութիւնս աշուր երբ կը տեսնէր կնոջս հետ
 Թոռնիկներուն սրտըփալն՝— ընդզեցնո՞ղ տեսարան,—
 Երեքին միանգամայն վառարանին ֆովն անբոց,
 Մանկական այն ճիւղերուն, այն կանացի արտառուց,
 Այնցուրտէն ֆար կտրած խումբին հանդեպ ստակալի՝
 Բնա՛ւ երբեք,— կ'երդնում այս խաչեցեալին անուրմով,—
 Բնա՛ւ երբեք չի յաճախեց ուղեղիս մեջ մըքապաս՝

Փողոցի գողունի այն վաս արարքն որուն մեջ
 Սիրտը կ'դողայ, կը յրեւեմ ալիւրն ու ձեռքը կ'շորթէ:
 Աւա՞ղ, եթէ այս ժամուս հըպարտութիւնս կը մեղմի,
 Եթէ պահ մը ձեր առջեւ կը խոնարհիմ ու կուշամ,
 Պատճառն այս է. կը յիշեմ անոնք որոնց խօսքն ըրի,
 Անո՛նք որոնց համար է որ ըրի ի՛նչ որ ըրի:

Գեշ աղեկ անցուցինք առջի քերան օրերնիս,
 Կերանք չոր հացն ու դըրինք ունեցածնիս զըրաւի:
 Կը տանք չի եւ, զի սենեակը վանդակ է մեզ համար,
 Եւ մենք չե՛մք կարող տան չորս պատերուն մեջ փակուիլ:
 Անկէ ի վեր, գիտե՛ք, բանսն ալ շօշափեցի եւ մօտեմ,
 Ու երկուսին մեջը մեծ տարբերութիւն չի գըտայ.
 Եւ յետոյ՝ բան մը չընէն ալ ըստ ինքեան տանք մե՛ք.
 Հասաւ ինչ չի գար տար... ուրեմըն պէտք է բռնի
 Զեռնածալ մընայ մարդ՝ որպէս զի զգալ կարենայ
 Թէ կը սիրէ գործատունն, եւ քե ի՛նչ ֆաղտ է իրեն
 Խարտիֆ ու կրակի այն մթնոլորտը խեղդով:

Տասնունինգ օրէ վերջ մնացինք առանց ըստակի,
 — Անցուցի այն ժամանակը ֆալելով խեղճի պէս,
 Միայնակ, ամբողջին մեռնէ շիտակ ֆալելով.
 Բանգի ժրիտը ֆաղիին կը գնեմզեցնէ թմբեցնէ,
 Եւ ալիւրին աւելի անօրութիւնը կ'մոռցնէ:
 Բայց անգամ մը՝ ցուրտ մըռայլ, նոյնմթերի ամսուն մեջ,

Երբոր տունը մտնելով՝ կեսօրէ վերջ ուշ ասեւ,
Տեսայ որ կիներս խուցին մեկ անկիւնն եր կըծկըսած՝
Երկու փոքրիկները սեղմելով իր կուրծքին,
Մտածեցի թէ ե՛ս եմ, ե՛ս եմ դահիճը իրենց:
Երբ պառաւ կիներս ինձ ըսաւ՝ հանգարտ, գրեթէ ամբողջ,
— « Իմ խեղճ մարդըս, գիտե՞ս որ գրաւատունը մերժեց
Մեր անկողինը վերջին՝ իբրեւ անպէ՛ս՝ անարժեք:
Ա՛յ հիմա ու՞ր պիտի երթաս հաց մարելու. »

— « Դիտե՛մ տղան. »

Ըսի, ու ընկաւ ինքն ինքն վրաս ժողովելով՝
Միտքս դրի որ երբաւ նորեկն գործի ըսկըսիմ.
Եւ թեպէտ մերժուելու մասին կասկածըս մեծ եր,
Գացի նախ եւ առաջ ալն վաղեմի գինեւունն
Ուր միշտ ժողով կ'ընէին գործադուլին պարագայում:
— Ներս որ մըսայ, հաւատարմե՛ք, երազ տեսնել կարծեցի.
Անոնք հոն կը խըմէին, մինչ ուրիշներ անօրի
Էին. այո՛, կը խմէին. . . . — Ո՛հ, անո՛նք որ այդ գինին
Խըմցնելով կը ջանան մեր ահեղ տանջանքն երկարել,
Լրտես անե՛ծքը թող հիմա ծերունիի մ' յուսահատ:
Դեպ ի ալն խըմողներն առաջանալ երբ ըսկսայ,
Ուսանեմ ալիքս տեսնել կարմրած եւ իմ ձեռքս ընկուն.
Վեր ի վերոյ հասկըցան ալիքս ըսկսելու ընկալանք:
Դեմքերին թեպէտ խոժոռ եւ վարմունքին եր դաժան,
Խօսեցայ սակալն իրենց. — « Կուգամ ձեզի սա ըսել.

Վարսուն տարին անցած եմ, իմ կողակիցս ալ նոյնպէս,
Եւ երկու թոռնիկներս իմ վրաս եւ մընացած.
Ձեռնալարիկն մեզ ուր մեկ հիմա կ'ապրի՞նք շայնտե՛ն,
— Զի ծախած եմք մեր թողոր կահ կարասիք, — հա՛ց չունիք:
Ինձ աղատես շատ իսկ ե՛ս անկեղանցը մահիճ մ' ,
Ու մահեւ վերջ՝ ձրգել դիակս ուսանողին թշկապան.
Բայց թոռներու ու կնոջս համար խնդիրն աշակաւ չե՛:
Ուստի կ'ուզեմ միւս միջակ վերադառնալ գործատուն.
Բայց սակեմ քանի առաջ՝ պէ՛տք եր դուք արտօնեք,
Որպէս զի վերջը չըլլամ խորժանքի առարկայ:
Տեսե՛ք մագերէս ձեռմակ ու սա ձեռքերս ալ սեղ սեւ,
Այս քառասուն տարի ե, որ դարձնուիք եւ կ'ընեմ.
Թոյլ տրե՛ք որ եւ միջակ գործատունը փոքր դառնամ:
Մուրա՛մ ըսի, չի կրցայ. այս տարիքս չե՛ր վաշտ.
Տիրահոյակ մարդու գործ ե՛ս ձեռքին վրայ կըրելով
Մուրճը սալին միշտ զարնելէն ապօքացած կնձիւներ՝
Դեռ զիջանիլ հուժկու մեղքն անգործներուն երկարել:
Երկու մեղքովս կը պաղատեմ. շատ անպատեհ քան մը չե՛
Որ ամենեւ ժերն ըլլայ տղի տղան առաջին.
Թոյլ տրե՛ք որ միջակըս եւ դառնամ գործատուն.
— Ահա՛ թողորն. ըսե՛ք հիմա, կը քաղանք ըսածիս:

Անոնցմէ մին՝ դեպ ինձ երեք ֆայլ առնելով՝ ըսաւ. — « Վա՛ս »:

Սիրքս ստ. կրեցայ, տրիւն ալիքս կուրցուց.

Նայեցայ երեսն ի վեր այս խօսքն ինծի ըսողին,
 Յաղթանդամ մանչ մըն էր, գունաս՝ կանթեղներու ցոլին սակ
 Անառակ, պարաշրջիկ մի տղայ՝ փռնները որուն
 Զոյգ մը խոշոր խոտոտիք զարդարեալն՝ աղջկան պէս.
 Քարճաճայն կը ծիծաղէր՝ հեզնող աչերն ինձ յառած,
 Մինչ պահէին միւսներն այնպիսի խոր ընդոթիւն՝
 Որ քաթախիւնը ուժգին կը լըսէի իմ սրտիս:

Ծանկարծ սեղմեցի ճակասս երկու ձեռքս մէջ
 Ու պոռացի.— «Թող մեռնի՛ն կիներ ու երկու բռնակներս.
 Պիտի չերթաւ ես աշխատիլ.— բայց ես կ'երդնուիմ որ դու՛ն աչ
 Այդ ինձ ըրած նախասիւնիդ համարն ինծի պիտի տաս,
 Եւ մենք պիտի մեծանալա՞նք՝ ըստ փառքի յարեանն:
 Ժա՞մը,— ա՛յս իսկ տոպիս. զե՞մքը,— աչդ աչ ես կ'ընտրեմ.
 Է՛հ, կա՞յ մեզի յարմարագոյն զեմք՝ փան աչին մուրճը ծանր
 Որ մեր բազիլին համար բուրե՛ն ու փետուրե՛ն քեքեւ է.
 Իսկ դու՛ք, ընկերե՛նք՝, մեր վրկաները եղե՛ք.
 Օ՛ն ուրեմն, շրջանակ թոյրեցե՛ք ու զըսե՛ք
 Անկիւնէ մ' երկաթ ծեծող երկու շաւ մուրճ ժանգոսած.
 Իսկ դու՛ն, անա՛րգ նախասող ծերերու, ո՛ն մերկացի՛ր
 Բաճկոնակեղ, շապիկեղ, եւ ափերուդ մէջը բու՛ք:»

Կասողած փրփրած, հըրմշկեղով արմուկներովս բանւորներն՝
 Ինծի ճամբայ մը քացի, եւ հո՛ն պատին մէկ անկիւնն՝
 Երկաթներու շեղչի մ' վրայէ՛ գոսյ վերնոցի երկու մուրճ,

Եւ մե՛կ ակնարկով վեր վար զանոնք զընկելով՝
 Լաւագո՛յնը նետեցի զիս նախասող ստեղծիւն՝
 Որ դե՛ռ կը ծիծաղէր. սակայն եւ ա՛յնպէս վերցուց
 Առաւ զեմքն, ու պահելով իմ ֆաթաշարսն դիմել ճիշտ,
 «Ինձի նայէ՛, ծերունի՛ք ըսաւ, «հանդարտե՛, մի՛ չարամար:»
 Առանց քա՛ն մ' ըսելու սրիկային՝ փաղեցի
 Եիտա՛կ վրասն, ընկճելով զինքն պարկեշտ նայուած փոս,
 Ու ճօճելով ուժգնօրե՛ն զըլխուս վերեւ օդին մէջ՝
 Աշխատեցանս համեստ գործիքն՝ որ կըրտուի զեմքս եր հիմայ:
 Երբեք չուն մը՝ ծեծող խաւազանին սակ կըծկած՝
 Իր շրմուրս գոյր աղերսող նայուած փն մէջ ողորմուկ՝
 Ունեցած չէ՛ պաղատանքի սրտայայտում մ'այնքան սուր,
 Որքան ա՛յն որ աչդ պահուն ընդմարեցի աչքին մէջ
 Այն շիւ վատին՝ որ կ'ընկրկէր լեղապատն ու դաժան,
 Մինչեւ զընաց գինեւան պատին փախաւ, զամուրեցաւ:
 Բայց աւա՛ղ, շատ ուշ էր. զի վարագոյր մը կարմիր՝
 Արեան մըշուշ մը կարծեա՛ իջաւ իմ մէջ եւ այն խեղճ
 Արարածին՝ որ սոսկումէն սարսափահար էր արդե՛ն.
 Ու ես սոսկ մե՛կ հարուածով ջախջախեցի զանկն անոր:

Ոսկանութի՛ւն է ըրածս, գիտե՛մ, ուսմէն ինչ ինձ դեմ վկա՛յ է,
 Եւ ես չեմ աչ քաղմար որ՝ ֆաշըշուշի մը շնորհիւ՝
 Այս ճշմարիտ օսկանութեան մեղամարտի՛ ձեւ տրուի:
 Անշունչ փրոտած էր ան ոտքիս, ուղեղը դուրս կը քափէր.

Իսկ ես՝ նըման մեկու մ'որ յանկարծ կըզգայ ինձի մեջ
 Կայեցի խղճի խաշթին անհունութիւնը լըրիւ,
 Արժանի պէս կը մնայի հոն, ալիքս ծածկած մեռերովս:
 Յեա յայնժամ դող ի դող ինձ մօտեցան ընկերներս,
 Եւ իմ ուսիս դըպչելով՝ մերթափաչել ուզեցին:
 Քայց ես քեքել շարժումով մը զանոնք եւ հըրեցի.
 Ըսի. « քողե՛ք որ ես ինձս դասապարտեմ զիս մահուան: »
 Միտս հասկցան: Ես յայնժամ քացի գըտալիս եւ իրենց
 Երկնցուցի՝ ողորմութիւն ժողովողի պէս, եւ ըսի.
 « Կընոջս ու քոռնիկներուս ի նպաստ, ազնի՛ւ քարեկամք: »
 Տասը վրանք գոյացաւ, գործեր մը տեղը հասցուց:
 Յետոյ զացի ես անձամբ ուսիկանին յանձնընդի:

Ահա ա՛յս է ռճիրիս իմ պատմութիւնն հարագոս,
 Ու դուք կրնաք ասկէ վերջ շա՛տ ալ արժեք չընծայել
 Փաստերուն որ պաշտպաններս պիտի քափեն մեր առջեւ:
 Եթէ այսչափ ալ պատմեցի պարագաները դեպքին,
 Ձեզ ցոյց տալու համար եր որ ռճիրին շատ անգամ
 Իրերու չարաքաւսիկ զուգադիտումն է պատճառ:
 Փոքրիկներն այսօր եռոյն հիւանդանոցն են լըփուած
 Ուր վիրշն ի մահ տուելնորեց իմ ֆաշարի կողակիցս:
 Արդ, ինձ համար յէտ այսու դա՛նս է եղեր թէ զնդան
 Կամ թիարան, ներո՛ւմն իսկ, ամենեւին փոյթըս չէ՛.
 Թէ կախաղան ալ զիս դրկեք՝ դարձեալ եւ՛ մեզ շնորհակա՛լ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0312075

Այն գրային զուտ հասոյքը յատկացուած է Պէրուքի եւ Աղեման
Հայ Գեղարուեստէր Միութիւններուն